

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

студента 2 курсу, 4 м групи,

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Комерційне право»

Голобородько Анни Сергіївни

Науковий керівник

к.ю.н., доц.

Пальчук Петро Миколайович

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доц.

Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА ПРИРОДА КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК УЧАСНИКА ГОСПОДАРЬКИХ ВІДНОСИН	
1.1. Поняття та ознаки комунальної організації.....	6
1.2. Особливості створення комунальної організації та затвердження її статуту.....	14
1.3. Правовий режим майна комунальної організації.....	20
1.4. Нормативно-правова основа діяльності комунальних організацій.....	25
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	
2.1. Правовий статус органів управління комунальної організації.....	31
2.2. Права та обов'язки комунальної організації в процесі провадження господарської діяльності.....	36
2.3. Особливості припинення комунальної організації як учасника господарських відносин	42
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Передумовами виникнення потреби удосконалення організаційно-правових засад комунальних організацій та підприємств, як незмінної складової сектора комунального господарства, є проблема їх правового статусу, з одного боку, і необхідність визначення їх реальної правової природи – з другого.

Тому тематика комунальних організацій у правовому дискурсі є складною і вузькою. Відтак у науковому доробку бракує якісних і ґрунтовних аналізів правових аспектів діяльності комунальних організацій в цілому так і окремих різновидів комунальних організацій. Більшість дослідників вивчає економічний аспект їх функціонування, згадуючи правову основу лише дотично. Отже, у сучасних умовах реформування господарського законодавства питання правового статусу таких учасників господарських відносин як комунальні організації потребує значного доопрацювання й конкретизації на концептуальному рівні. Вищевикладене вказує на актуальність теми та доцільність наукового дослідження, що зумовило вибір теми випускної кваліфікаційної роботи.

Окрім цього, актуальність обраної теми зумовлена тим, що норми, присвячені регулюванню правового становища комунальних організацій закріплені у різних нормативно-правових актах – Цивільному кодексі України [6] (далі – ЦК України), Господарському кодексі України [3] (далі – ГК України), законах України. Відповідно, необхідно сформувати єдиний підхід трактування цих норм, що дозволить уникнути суперечностей при їх застосуванні.

Підґрунтям для подальшого дослідження проблем правового статусу комунальних організацій слугують праці українських вчених-правників: С. Галенка [32], Г. Головчак [33], О. Кравчука [39; 40], О. Літошенко [42], Р. Літвінова [41], П. Любченка [43], В. Мамонової [45], І. Маркевича [46], І. Труш [62, 63], Л. Федченка [66], Ю. Юркевича [71] та інших.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету обґрунтувати теоретичні та практичні аспекти правового статусу комунальної організації в Україні.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

- визначити поняття та ознаки комунальної організації;
- дослідити особливості створення комунальної організації та затвердження їх установчих документів, в тому числі щодо комунальних підприємств;
- охарактеризувати правовий режим майна комунальних організацій;
- проаналізувати нормативно-правову основу діяльності комунальної організації;
- визначити правовий статус органів управління комунальної організації;
- виокремити права та обов'язки комунальної організації в процесі провадження господарської діяльності;
- дослідити особливості припинення комунальної організації як учасника господарських відносин.

Об'єктом дослідження виступають правові відносини, які виникають під час функціонування комунальної організації.

Предметом дослідження в роботі є правовий статус комунальної організації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становили загальні та спеціальні методи наукового пізнання: історичний, діалектичний, формально-логічний, логіко-юридичний, порівняльно-правовий. Зокрема, за допомогою історичного та діалектичного методів здійснено дослідження правового статусу комунальної організації та комунального підприємства як різновиду комунальної організації (пп.1.1-1.4.).

Формально-логічний і логіко-юридичний методи дозволили обґрунтувати напрями вдосконалення законодавства щодо регулювання діяльності комунальної організації (пп.2.1-2.3.). Статистичний метод

використовувався при узагальненні матеріалів опублікованої судової практики.

Емпіричну основу дослідження склало законодавство України, матеріали судової практики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робота характеризується новою постановкою проблеми аналізу правового статусу комунальної організації, дослідженням сучасних тенденцій розвитку суспільно-правових відносин у цій сфері та напрямів удосконалення задля забезпечення їх ефективності та функціональності.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Поняття та ознаки комунальних підприємств», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення господарської діяльності». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 96-102.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та пропозиції заповнюють прогалину у науково-правовому дискурсі щодо правового статусу комунальних підприємств та організаційно-правових засад їх управління.

Окремі, викладені в кваліфікаційній роботі, висновки та пропозиції, які мають дискусійний характер, можуть скласти підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Робота складається з вступу, двох розділів, що включають сім підрозділів, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 64 сторінки, із яких основна частина роботи становить 56 сторінок. Список використаних джерел складається з 71 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ПРИРОДА КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК УЧАСНИКА ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Поняття та ознаки комунальної організації

Наразі в нашій державі продовжується реформа щодо децентралізації повноважень органів державної влади, яка надасть владу територіальним громадам і водночас покладає відповідальність за благоустрій на локальному рівні. Децентралізація або реформа місцевого самоврядування є новелою, яка почала закладати свій нормативний базис з прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні в 2014 року; має надати фінансову самостійність територіальним громадам вирішувати свої проблеми без очікування рішення з центру [20]. Але через непослідовність законодавчого забезпечення цей процес ускладнюється [20].

Територіальна громада – це не тільки жителі, а й самостійна одиниця або добровільне об'єднання жителів кількох адміністративно-територіальних одиниць нашої держави, що мають єдиний центр відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [12].

Територіальна громада забезпечує реалізацію прав фізичних осіб, що проживають на її території, зокрема в освітній, соціальній, побутовій та інших сферах. Із метою виконання покладених на територіальні громади обов'язків посадові особи органів місцевого самоврядування здійснюють управління комунальним майном.

У комунальній власності можуть бути об'єкти майнового комплексу (будівлі, споруди житлового фонду, недобудовані об'єкти, обладнання, громадські (спеціальні) будівлі та споруди); об'єкти природного комплексу (водні об'єкти та прилеглі до них території, земельні угіддя, ліси та багаторічні насадження); місцева казна (грошові кошти, цінні папери, акції, частки у капіталі суб'єктів господарювання, фінансові активи).

До компетенції органів місцевого самоврядування відповідно до положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» слід віднести досить широке коло повноважень, яке прямо або опосередковано торкається різного кола питань, в тому числі і щодо управління комунальним майном, управління комунальними організаціями та комунальними підприємствами, зокрема:

- ✓ прийняття рішення про створення комунальних організацій;
- ✓ прийняття рішень щодо відчуження комунального майна;
- ✓ визначення доцільності приватизації комунального майна;
- ✓ реорганізація, ліквідація навчальних закладів та інших комунальних організацій;
- ✓ вирішення коло питань стосовно включення до об'єктів комунальної власності майна, яке було відчужено в установленому законом порядку;
- ✓ визначення критеріїв нагляду та контролю щодо діяльності цих організацій та комунальних підприємств зокрема;
- ✓ визначення конкурсу щодо відбору належного аудитора з метою перевірки фінансової звітності комунальної організації;
- ✓ управління майном, що відноситься до комунальної власності;
- ✓ встановлення порядку використання прибутків та розподіл витрат, контроль за організаційними аспектами діяльності комунальних організацій та комунальних підприємств;
- ✓ заслуховування звітів про роботу керівників комунальних організацій [12].

Окрім того, відповідно до змін, внесених у 2021 році до Закону України «Про місцеве самоврядування» [12], органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також зобов'язань інших підприємств, установ та організацій у випадках,

передбачених цим Законом, здійснювати розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах з дотриманням вимог, визначених Бюджетним кодексом України [2] та ч. 2 ст. 70 Закону України «Про місцеве самоврядування».

Право комунальної власності, на якому діють комунальні організації визначено в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1): «право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування» [12].

Стосовно комунальних організацій, які є юридичними особами: відповідно до ст. 87 ЦК України створення юридичної особи здійснюється на основі погоджених місцевою радою установчих документів та державної реєстрації у встановленому законом порядку [6]. Юридичні особи, в даному випадку комунальні організації та, в тому числі, комунальні підприємства є самостійною організацією в сфері господарювання, яка здійснює діяльність в межах закону.

Таким чином, слід вказати, що чинне законодавство не закріплює поняття «комунальна організація». Комунальна організація як правова категорія має узагальнюючий характер та охоплює різні види організацій, що провадять діяльність з комерційною метою або без такої мети (некомерційна діяльність), які можуть створюватися органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку. Комунальні організації можуть створюватися в організаційно-правовій формі комунального підприємства, комунальної установи тощо. На рівні закону статус комунальної організації закріплений щодо комунального підприємства, щодо інших видів юридичних осіб комунальної форми власності законодавство спеціальних норм не закріплює. Дані відносини унормовуються виходячи із загальних положень ГК України та ЦК України.

Комунальна організація є юридичною особою, яка засновується на відповідному майні територіальної громади, що здійснює діяльність комерційного, наукового, виробничого, дослідницького характеру, здійснюють освітню та культурно-просвітницьку діяльність з метою отримання доходу або без такої (мети отримання прибутку).

Комунальна організація не може бути створена фізичною особою або юридичною особою приватного права, бо однією з умов організації є управління владою на локальному (місцевому) рівні. Такі організації та підприємства можна поділити на ті, що засновані територіальними громадами та на ті, що – на спільній власності територіальних громад району, областей.

Комунальні організації не мають за своїм зобов'язанням встановлювати свого кінцевого бенефіціарного власника, зберігати та оновлювати інформацію про відповідну організацію та надавати її державному реєстратору.

Органи місцевого самоврядування мають повноваження щодо створення комунальних підприємств, установ та організацій. Процедура створення суб'єкта господарювання комунальної форми власності починається з пропозиції створення комунального підприємства відповідним виконавчим підрозділом чи відділом органу місцевого самоврядування, підготовки належного обґрунтування та документів які мають розглядатися органом місцевого самоврядування. Зокрема, відповідно до ч. 1. ст. 78 ГК України комунальне унітарне підприємство має бути створено тільки компетентним для цього органом місцевого самоврядування в установчому порядку а базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління [3].

Питання про створення, ліквідацію, реорганізацію юридичних осіб (організацій) комунальної форми власності покладаються відповідно до п. 30 частини 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виключно на сільські, селищні та міські ради. Таким чином, можна зробити

висновок, що і пропозиція, доцільність створення та сфера діяльності відповідного комунальної організації покладаються саме на відповідні органи місцевої влади, які мають обґрунтувати створення комунальної організації (комунального підприємства або комунальної установи) [12].

Проте, в більшості випадків законодавець приділяє увагу правовому регулюванню саме комунального підприємства. Також в більшості випадків юридичні особи комунального сектору економіки створюються в організаційно-правові форми комунального підприємства. Також ГК України визначає саме особливості створення та діяльності комунальних підприємств, а не комунальних організацій в цілому.

Якщо підприємство створене одним власником, то воно є унітарним, якщо декількома – корпоративним. Унітарне комунальне підприємство створюється єдиними засновником, який виділяє для цього майно, статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, вирішує коло питань щодо розподілу капіталу, реорганізації, ліквідації та по суті керує ним.

Відповідно до ст. 65 ГК України керівник, який призначається засновником, формує адміністрацію, від імені підприємства представляє інтереси цього підприємства, вирішує коло питань щодо його діяльності.

Суб'єкт господарювання, що має статус юридичної особи відповідно до ст. 62 ГК України діє на основі статуту або модельного статуту, має рівні права серед інших підприємств, являється юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків та може мати печатки.

Стаття 66 ГК України визначає у своїх положеннях, що входить в майно суб'єкта господарювання: виробничі та невиробничі фонди, інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі комунального підприємства. Майно в комунальному підприємстві закріплюється за підприємством на праві господарського відання чи на праві оперативного управління.

Згідно зі ст. 78 ГК України комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевої влади в розпорядчому порядку, який у свою чергу також виконує функції представника власника – територіальної громади. Статутний капітал відповідного підприємства, розмір якого визначається місцевою радою, має бути сплачений до закінчення першого року з дня створення юридичної особи – дня реєстрації згідно з частиною 4 ст. 78 ГК України.

Комунальні підприємства діють на основі комунальної власності територіальної громади відповідно до ст. 63 ГК України. Як правило, унітарне комунальне підприємство створюється рішенням органу відповідної територіальної громади одноособово. Але поряд з цим в ст. 63 ГК України передбачено створення спільного комунального підприємства, у свою чергу, діє, базуючись на договірних засадах спільного фінансування відповідними (кількома) територіальними громадами.

Указана норма дозволяє зробити висновок, що комунальні підприємства підпадають під класифікацію на унітарні та корпоративні. Можливістю здійснювати комерційну діяльність наділені і унітарні, і корпоративні комунальні підприємства, але унітарним підприємствам законодавець надає можливість мати статус і некомерційних.

Дослідження узагальнюючого поняття «комунальна організація» дозволило виділити основні ознаки, які характеризують, насамперед, унітарні комунальні підприємства і вирізняють їх серед інших суб'єктів господарювання, а саме:

- володіння майном на праві повного господарського відання або оперативного управління, а не на праві власності;
- неподільність майна на частки (паї);
- спеціальна правоздатність, яка виражається в чіткому встановленні предмета і мети діяльності комунальної організації та комунального підприємства зокрема;

- вільне володіння, користування і розпорядження рухомим майном, яке знаходиться в повному господарському віданні або оперативному управлінні комунальної організації;
- вільне володіння і користування й обмежене – за згодою власника – розпорядження нерухомим майном, яке знаходиться в повному господарському віданні;
- відповідальність комунальної організації за своїми зобов'язаннями всім закріпленим за такою організацією майном;
- здійснення управління комунальною організацією одноосібним керівником, якого призначає на посаду з укладанням контракту власник підприємства або уповноважений ним орган.

На жаль, для України комунальні підприємства та організації являються дотаційними через збитковість та неспроможність в аспекті фінансової рентабельності [65]. Але це не єдина проблема предмета нашого дослідження, через брак кваліфікованого персоналу (колективу) суб'єкти господарювання комунального сектору економіки мають великі проблемні питання щодо прозорості та дефіцит потрібної інформації громаді. Це призводить до нагальної потреби реформування управління в кризові часи.

В. Рубльов акцентує, що комунальні підприємства мають низку проблем через хаотичність та не системність в проведенні реформ, на нашу ж думку, проблемність реалізації державної політики на локальному рівні в першу чергу залежить не від змін, а від прозорості та фінансовій відповідності цих підприємств, метою яких пріоритетно є суспільне благо [57, с. 45].

Таким чином, слід вказати, що чинне законодавство не закріплює поняття «комунальна організація». Комунальна організація як правова категорія має узагальнюючий характер та охоплює різні види організацій, що провадять діяльність з комерційною метою або без такої мети (некомерційна діяльність), які можуть створюватися органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку. Комунальні організації можуть

створюватися в організаційно-правовій формі комунального підприємства, комунальної установи тощо. На рівні закону статус комунальної організації закріплений щодо комунального підприємства, щодо інших видів юридичних осіб комунальної форми власності законодавство спеціальних норм не закріплює. Правовий статус комунальної організації унормовуються виходячи із загальних положень ГК України та ЦК України щодо юридичних осіб, законодавчих вимог щодо діяльності суб'єктів господарювання комунального сектору економіки.

Комунальна організація є юридичною особою, яка засновується на відповідному майні територіальної громади, що здійснює діяльність комерційного, наукового, виробничого, дослідницького характеру, здійснюють освітню та культурно-просвітницьку діяльність з метою отримання доходу або без такої (мети отримання прибутку).

Комунальне підприємство як різновид комунальної організації – це підприємство, що діє на основі комунальної власності однієї територіальної громади (унітарне комунальне підприємство) або власності кількох територіальних громад (корпоративне комунальне підприємство) та переважно виконує хоча б один із видів робіт, які забезпечують соціальний ефект для жителів територіальної громади або кількох територіальних громад, в тому числі виробництво, ремонт, транспортування, збереження продукції в інтересах територіальної громади чи надає послуги для досягнення визначених соціальних цілей або отримання прибутку. Частина цього прибутку потрапляє до місцевого бюджету.

З метою удосконалення чинного законодавства пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 78 ГК України закріпивши поняття комунальне підприємство реченням першим у такій редакції : «Комунальне підприємство – статутний суб'єкт господарювання, який діє на основі комунальної власності територіальної громади, володіє майном на праві господарського відання або оперативного управління, функціонує в інтересах територіальної громади,

здійснює виробництво продукції, виконує роботи чи надає послуги для досягнення визначених статутом соціальних цілей або отримання прибутку»

1.2. Особливості створення комунальної організації та затвердження її статуту

Реформування законодавства в контексті його гармонізації з правом Європейського Союзу та інші чинники, які впливають на діяльність юридичних осіб зумовлюють необхідність вивчення та аналізу особливостей статусу порядку їх створення і діяльності. Йдеться саме про комунальні організації, які є учасниками господарських відносин. Трансформації в системі управління в Україні, які здійснюються на засадах децентралізації влади, мають одночасно супроводжуватися підвищенням ролі територіальних громад, зокрема в управлінні комунальною власністю, та вимагають нових підходів до організації управління на місцевому рівні.

Метою створення такого виду організацій є задоволення потреб суспільного характеру, до різноманітної сукупності цілей Р. Літвінов, з яким ми погоджуємося, відніс:

- надання послуг фізичним та юридичним особам територіальної громади;
- постачання теплової енергії, водопостачання, водовідведенні та ін. видів діяльності з метою одержання доходу та/або забезпечення соціальних та інших прав жителів територіальної громади;
- утримання автомобільних доріг в належному експлуатаційному стані;
- утримання території міста на належному рівні та покращення його стану [41].

Рішення про створення комунальної організації приймає орган місцевого самоврядування на засіданні сесії. При цьому затверджується статут, визначається його місцезнаходження, розмір та порядок формування

майнової основи, а щодо комунальних підприємств порядок формування статутного капіталу.

Порядок створення комунальної організації або комунального підприємства визначено на законодавчому рівні відповідно до Конституції України, Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Він складається з наступних етапів:

1) на сесії місцевої ради депутати ухвалюють рішення про створення комунальної організації або комунального підприємства, затверджують його статут, підтримують рішення виділити грошові кошти на реєстрацію такої юридичної особи, виготовлення печатки, відкриття рахунок у банку. Також на пленарному засіданні ради мають обговорити та визначити кандидатуру керівника (директора) комунальної організації;

2) майнова база комунальної організації або статутний капітал комунального підприємства формується органом, до сфери управління якого воно входить, до реєстрації його як суб'єкта господарювання. Мінімальний розмір статутного капіталу комунального підприємства встановлюється місцевою радою;

3) статут комунальної організації повинен містити основні положення діючого законодавства, зокрема:

- загальні положення, мету і предмет діяльної організації;
- права та обов'язки комунальної організації;
- структуру і механізми управління;
- перелік майна та порядок його формування, а також використання;
- особливості здійснення господарських операцій комунальною організацією;
- порядок розподілу надходжень і розподілу витрат;
- умови припинення діяльності комунальної організації, в тому числі комунального підприємства та ін.

Стосовно статутного капіталу комунального підприємства, слід зазначити, що він являється фундаментом для створення суб'єкта господарської діяльності і виявляється у формі капіталу: грошові кошти та інші фінансові ресурси, які несуть матеріальну цінність. Розмір статутного капіталу має фіксуватися в статуті. Щодо інших комунальних організацій то орган місцевого самоврядування має визначити порядок використання накопченим за ним майном тощо.

У найменуванні комунальної організації як різновиду юридичної особи повинні міститися відомості про її організаційно-правову форму та назву, зокрема слова «комунальне підприємство» та вказівку на орган місцевого самоврядування, до сфери управління якого входить підприємство [38].

Наголосимо, що комунальна організація, як юридична особа, створюється та реєструється відповідно до положень Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [11].

Підготовка документів для розгляду місцевої ради в органі профільної постійної комісії залежить від визначеним у законному порядку Регламенту відповідної місцевої ради. Отримання висновку від профільної постійної комісії на основі положень Регламенту відповідної місцевої ради, Положення про постійну профільну комісію, які визначають поетапність цієї процедури.

Державна реєстрація комунальної організації відбувається після подання особи, що здійснює відповідні дії (державному реєстратору, нотаріусу):

- заяви про державну реєстрацію створення юридичної особи;
- заяви про взяття на податковий облік, в тому числі обрання комунальним підприємством спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість, та/або заява про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій за формами, затвердженими відповідно до законодавства, – за бажанням власника (органу місцевого самоврядування);

- примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення про створення комунальної організації;

- статуту комунальної організації (комунального підприємства або комунальної установи тощо).

Сплату адміністративного збору державну реєстрацію комунальної організації Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» не передбачається.

Беззаперечно, мета і предмет діяльності комунальної організації відображаються в його статуті. Водночас у ході здійснення господарської діяльності в комунальній організації можуть виникати й інші права й обов'язки, прямо не передбачені установчими документами, але за умови дотримання чинного законодавства і цілям діяльності комунальної організації або комунального підприємства.

Відповідно до ст. 17 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [12], відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

Водночас у п. 29 ч.1 ст. 26 вказаного вище Закону визначено, що виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішують питання встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету.

Таким чином, при управлінні майном територіальної громади, зокрема в разі прийняття рішення про заснування комунальних організацій та комунальних підприємств зокрема, їх створення здійснюється в декілька етапів:

- 1) визначення потреб та доцільності (економічної обґрунтованості) щодо створення суб'єкта господарювання в формі комунальної власності;

- 2) розробка проекту статуту та пропозиції стосовно створення комунальної організації;
- 3) підготовка документів для розгляду місцевої ради в органі профільної комісії щодо створення комунальної організації;
- 4) отримання висновку профільної постійної комісії щодо предмету розгляду;
- 5) розгляд питання про створення комунальної організації на пленарному засіданні відповідної ради;
- 6) державна реєстрація юридичної особи, в тому числі суб'єкта господарювання;
- 7) призначення керівника цієї юридичної особи та укладення з ним трудового договору (контракту) [66].

Особливістю створення комунальної організації згідно з ст. 52 та ч. 2 ст. 62 ГК України є те, що воно може створюватись як комерційна, як некомерційна організація.

Уже згадувалося про те, що комунальні організації, насамперед комунальні підприємства забезпечують громади різними видами послуг. Це – благоустрій, житлово-комунальні послуги (водопостачання та водовідведення, тепlopостачання, вивезення сміття, ритуальні послуги) тощо. Тому органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектора економіки, на підставах, у межах і порядку, визначених законом [12].

Ст. 96 ЦК України формує загальне правило, що учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених установчими документами та законом. Щодо наприклад, казенних підприємств законодавчо визначено, що підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, які перебувають у його розпорядженні, а у випадку їх недостатності держава в особі органу, до сфери управління якого входить казенне підприємство, несе повну

відповідальність за зобов'язаннями підприємства, що передбачено ст. 77 ГК України. Але щодо комунальних підприємств, то законодавство окремої такої вказівки не містить, тому органи місцевого самоврядування несуть відповідальність по зобов'язанням комунальних організацій на загальних засадах.

Проте судові справи з приводу такої проблематики – не випадковість. До прикладу – Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 р. у справі КП «Комбінат комунальних підприємств», яке за своїм правовим статусом було суб'єктом некомерційного господарювання, а його майно за чинним на час банкрутства цього підприємства законодавства не підлягало включенню до ліквідаційної маси як таке, що було в оперативному управлінні [21].

Відтак проблематика здійснення господарської діяльності та питання підстав і меж відповідальності комунальних організацій не можна розглядати відокремлено. Органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарської діяльності, але комунальне майно використовують, перш за все, для задоволення потреб та інтересів мешканців відповідних територіальних громад.

Отже, порядок створення комунальних організацій реалізується на законодавчій основі, затверджується органом місцевого самоврядування на засіданні сесії. Водночас затверджується статут, визначається його місцезнаходження, розмір та порядок формування статутного капіталу.

Комунальні організації – юридичні особи, тому вони створюються за нормами Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Але законодавча система громізка і специфічна, тому і зміни до законодавства та численних нормативно-правових актів будуть впевненими кроками на шляху до європейських норм.

Державна реєстрація комунальної організації відбувається після подання заяви про державну реєстрацію створення юридичної особи. Мета і

предмет діяльності комунальної організації відображаються в його установчих документах – статуті (іншому документів в разі якщо це передбачено чинним законодавством), який перевіряється на відповідність чинному законодавству.

Таким чином, при управлінні майном територіальної громади, зокрема в разі прийняття рішення про заснування комунальної організації її створення здійснюється в декілька етапів:

- 1) визначення потреб та доцільності (економічної обґрунтованості) щодо створення суб'єкта господарювання комунальної форми власності;
- 2) розробка проекту статуту та пропозиції стосовно створення комунальної організації, зокрема комунального підприємства;
- 3) підготовка документів для розгляду місцевої ради в органі профільної комісії щодо створення комунальної організації;
- 4) отримання висновку профільної постійної комісії щодо предмету розгляду;
- 5) розгляд питання про створення комунальної організації (комунального підприємства або комунальної установи) на пленарному засіданні ради;
- 6) державна реєстрація юридичної особи суб'єкта господарських відносин – створення юридичної особи;
- 7) призначення керівника цієї юридичної особи та укладення з ним трудового договору (контракту) [66].

Особливістю створення комунальної організації є те, що воно може створюватись як комерційна, як некомерційна організація.

1.3. Правовий режим майна комунальної організації

Уже від моменту створення комунальної організації передбачається, що вона буде мати спеціальний (обмежений, цільовий) характер правосуб'єктності. І це цілком логічно, бо будь-яке комунальне підприємство

або комунальна установа створюється задля конкретної мети – виконання спеціальних, чітко визначених завдань, спрямованих на реалізацію основних заходів, передбачених відповідними програмами соціально-економічного розвитку адміністративної території (газо-, водо-, теплопостачання, вивіз і утилізація сміття, благоустрій території тощо). Комунальна організація при цьому має забезпечувати інтереси жителів територіальної громади, життєво важливі потреби територіальної громади в цілому.

Майно комунальної організації перебуває у комунальній власності та закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління; земельні ділянки надаються комунальним підприємствам із земель комунальної власності на праві постійного землекористування [42]. Така різниця у правовому режимі різних об'єктів майна одного й того ж суб'єкта створює незручності, ускладнює практичну реалізацію майнових відносин суб'єктів й не сприяє стабільному господарюванню.

Відповідно до ст. 24 ГК України управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління [3].

Щодо комунальної організації як узагальнюючого поняття чинне законодавство не унормовує правовий режим таких юридичних осіб, крім положень ГК України. Щодо окремих видів комунальних організацій ГК України у ст. 78 визначає, що комунальне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління. До сфери управління при цьому входить комунальне унітарне підприємство, воно є представником власника – відповідної територіальної

громади – і виконує його функції у межах, визначених ГК України та іншими законодавчими актами.

Господарське законодавство розрізняє два види комунальних унітарних підприємств:

- комунальне комерційне підприємство, за яким майно закріплюється на праві господарського відання;
- комунальне некомерційне підприємство, за яким майно закріплюється на праві оперативного управління.

Право господарського відання полягає в речовому праві комунального підприємництва володіти, користуватися і розпоряджатися майном, закріпленим за ним територіальною громадою (власником), органом державної влади або органом місцевого самоврядування (уповноваженим власником органом) з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГК України та іншими законами України.

Територіальна громада володіє правом здійснювати оперативне управління господарською діяльністю комунальної установи через систему організаційно-господарських повноважень. Право оперативного управління полягає в речовому праві суб'єкта господарювання володіти, користуватися і розпоряджатися майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом).

У ч. 1 ст. 133 ГК України чітко визначено основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність. Йдеться про право власності та інші речові права, зокрема право господарського відання та право оперативного управління [3]. Майно комунального підприємства перебуває у комунальній власності (ст.ст. 326 та 327 ЦК України) й відповідно до норм ст.ст. 73 та 78 ГК України

закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання чи на праві оперативного управління.

Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГК України та іншими законами (ч. 1 ст. 136 ГК України) [3].

Право господарського відання є правовою формою використання майна, яка властива тільки суб'єктам підприємницької діяльності, зокрема – комунальним комерційним підприємствам. Це передбачено статтями 74 та 77 ГК України [3].

Як об'єкт права власності, юридична особа наділяється суб'єктивним правом власності. Зміст суб'єктивного права власності на юридичну особу становить повноваження власника стосовно володіння, користування та розпорядження його майном. Рамки здійснення суб'єктивним правом власності юридичної особи визначаються його статутом та законодавством.

Розміщення майна комунальної організації здійснюється як шляхом внутрішнього розподілу (наприклад, між структурними підрозділами) та використання, так і різними цивільно-правовими методами (укладення цивільно-правових договорів) [30, с. 41].

О. Кравчук, аналізуючи правовий статус державних та комунальних підприємств та правовий режим їх власності, зазначає, що комунальне підприємство (організація, установа) як цілісний майновий комплекс, що є нерухомістю, належить комунальній власності та діє як його об'єкт [31, с. 234]. Водночас майно, котре належить підприємству, є комунальною власністю не через консолідацію, а відповідно до законодавства.

Право господарського відання, крім обмеження предмета підприємницької діяльності у володінні певними видами майна за згодою уповноваженого органу, характеризується також тим, що власник майна, як

суб'єкт господарювання, здійснює контроль за використанням та збереженням майна, що належить йому. Такий контроль може здійснюватися власником як безпосередньо, так і через уповноважений ним орган. Однак у будь-якому випадку такий контроль не повинен призводити до втручання в операційну та господарську діяльність підприємства.

Правовий режим майна комунальної організації як об'єкта публічної власності визначається нормами низки нормативно-правових актів: ГК України, законами «Про управління об'єктами державної власності» [21], «Про місцеве самоврядування в Україні» тощо, а також законами, що регулюють відносини оренди та приватизації державного і комунального майна.

Збитки, заподіяні таким підприємствам у зв'язку із виконанням рішень державних органів або органів місцевого самоврядування, мають відшкодовуватися зазначеними органами в добровільному порядку чи на виконання судового рішення. Питання можливості притягнення органу місцевого самоврядування до відповідальності за зобов'язаннями створеного ним комунального підприємства уже було предметом розгляду національних судів, зокрема – Конституційного Суду України та Верховного Суду. Тож і судова практика входить у порядок регулювання діяльності комунальних підприємств.

Одним із головних юридичних документів, який роз'яснює статус комунальної власності та сутність його існування в сучасній системі державотворення в Україні є позиція Конституційного Суду України який зазначив, що метою наділення територіальних громад правом комунальної власності є в першу чергу використання майнових об'єктів для задоволення нагальних потреб жителів цих громад у невідкладних послугах, і лише в другу чергу право цієї форми власності призначено для доцільного, економічного та ефективного використання майна територіальних громад в інших інтересах їх жителів [34, с. 184]. Це визначення є повним та конструктивним відображення змісту та задач процесу трансформації

власності в Україні та набуття місцевими громадами прав на комунальну власність.

Не варто забувати, що стаття 41 Конституції України закріплює положення, згідно з яким «громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності» [1]. Оскільки у цій конституційній нормі право «державної» та «комунальної» власності розташовані як однопорядкові терміни, а поняття «право загальнодержавної власності» не вживається, можна зробити висновок, що комунальна власність не входить до складу державної власності. Визначення права комунальної власності міститься у ст. 1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якою це право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Таким чином, правовий режим майна комунальної організації полягає в праві господарського відання чи праві оперативного управління в залежності від мети діяльності такої організації. Земельні ділянки при цьому надаються комунальним організаціям із земель комунальної власності на праві постійного землекористування. В цілому управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки реалізується завдяки системі організаційно господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління.

1.4. Нормативно-правова основа діяльності комунальних організацій

Нормативно-правовою основою функціонування комунального сектору економіки та комунальних організацій зокрема є нормативно-правові акти,

котрими воно керується. Ієрархія нормативно-правових актів у сфері діяльності юридичної особи комунального сектора економіки доволі незначна, насамперед вона охоплює положення Конституції України, які знаходять своє відображення та подальше втілення і закріплення в положеннях різних галузей законодавства.

Порядок створення та діяльності комунальної організації унормовується:

- ✓ Конституцією України;
- ✓ діючими законами України, насамперед ГК України та ЦК України;
- ✓ актами Президента України і Кабінету Міністрів України;
- ✓ наказами та іншими нормативно-правовими актами органів центральної влади та органів місцевого самоврядування.

У цілому у своїй діяльності будь-яке комунальне підприємство або інша комунальна організація керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, рішеннями органів місцевого самоврядування, розпорядженнями керівника (голови) територіальної громади, іншими нормативними актами і власним статутом певного комунального підприємства.

Відповідно до положень Конституції України комунальна власність разом з іншими формами власності знаходиться під захистом закону (ст. 13). Ідеться про самостійний об'єкт права власності, яким безпосередньо управляє територіальна громада або створені нею органи [1].

Аналіз нормативно-правового регулювання зазначеної сфери відносин варто розпочати з Основного закону. Із прийняттям Конституції України комунальну власність виокремлено й закріплено як окрему форму власності (на рівні з державною та приватною). Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом, а також захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Право спільної власності певною мірою визначається

статтею 143 Конституції України, в якій встановлено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності [1].

У період децентралізації та зміни адміністративно-територіального устрою, регулювання процесу реформування комунальної власності проводиться на основі діючих законодавчих актів:

- законів: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про приватизацію державного і комунального майна» [16], «Про оренду державного та комунального майна» [13], «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» [15], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності» [8];

- кодексів: Земельного кодексу України [4], Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України;

- постанови Кабінету Міністрів України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» [19] та інших актів центральних органів державної влади;

- актів органів місцевого самоврядування.

Таку велику ієрархію нормативно-правових актів можна пояснити значною кількістю об'єктів комунальної власності, особливістю їх господарського використання, багатоаспектністю завдань, виконання яких мають забезпечити органи місцевого самоврядування.

При цьому слід вказати про наявність значної кількості судових справ, учасниками яких є органи місцевого самоврядування, а також комунальні підприємства в частині використання майна комунальних підприємств, що зазначалося вище у випускній кваліфікаційній роботі тощо.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає наступні механізми формування комунальної власності:

- передача майна територіальним громадам безоплатно державою (тобто «роздержавлення»);
- передача майна територіальним громадам безоплатно іншими суб'єктами права власності;
- створення майна органами місцевого самоврядування;
- придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом [12].

ГК України чітко визначає, що від механізму правового регулювання діяльності державних підприємств та організацій безпосередньо залежить і статус комунальних підприємств та організацій, адже особливості господарської діяльності комунальних унітарних підприємств визначаються відповідно до вимог, встановлених щодо діяльності державних комерційних та казенних підприємств, інших суб'єктів державного сектору економіки (ст. 79 ГК України) [3]. Наявні в ГК України норми щодо статусу та різновидів державних і комунальних підприємств активно використовуються в процесі реформування економіки України.

На законодавчому рівні не закріплені підстави припинення права комунальної власності, тому потрібно звернутись до загальних положень ЦК України. Відповідно до статті 346 ЦК України, право власності припиняється у разі:

- 1) відчуження власником свого майна;
- 2) відмови власника від права власності;
- 3) припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі;
- 4) знищення майна;
- 5) викупу пам'яток культурної спадщини;
- 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону;
- 8) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника;

- 9) реквізиції;
- 10) конфіскації;
- 11) припинення юридичної особи чи смерті власника;
- 12) визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [6].

У нинішніх умовах реформування вважаємо цей перелік неповним, адже в ньому відсутній пункт, який передбачає припинення права комунальної власності окремої територіальної громади у зв'язку з об'єднанням територіальних громад.

Так, Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» визначає умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, зокрема – суб'єктами господарювання комунальної власності [7].

Закон України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» врегульовує правові відносини, пов'язані з передачею об'єктів права державної власності у комунальну власність і спільну власність територіальних громад, а також об'єктів права комунальної власності у державну власність [15]. Цим Законом насамперед визначено основні засади, об'єкти, фінансування та умови передачі об'єктів державної і комунальної власності від одного суб'єкта до іншого, але в межах публічної власності.

Аналізуючи правовий статус комунальних організацій і нормативно-правову основу щодо створення та діяльності юридичних осіб комунального сектору економіки, можна констатувати, що вони визначаються і встановлюються законодавством, котрому притаманне постійне оновлення, тому уникнути ситуацій, коли один закон не відповідає положенням іншого, дуже складно. Процес створення прозорого та якісного управління комунальним майном – процес складний та тривалий. Водночас законодавство є доволі об'ємним. А структура, принципи та суть інформації в ньому не завжди є зрозумілою на перший погляд, але виважений і

грунтовний аналіз відповідних норм окреслює чітку основу діяльності комунальної організації. При цьому в процесі створення та діяльності комунальна організація як різновид юридичної особи керується положення законі, що унормовують загальні положення щодо юридичних осіб, оскільки спеціальні норми щодо комунальної організації в законодавстві України не закріплені. Вже зазначалося вище що комунальна організація це загальне поняття, що охоплює різні юридичні особи, як підприємства так і установи.

Проте щодо комунального підприємства Господарський кодекс України визначає поняття комунальних підприємств, порядок їх створення та особливості управління. Наразі таких підприємств в Україні багато і вдосконалення управління ними є досить актуальним. Зміна організації управління комунальними підприємствами можлива лише шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства, насамперед відповідних змін до ГК України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Як бачимо, нормативно-правова основа діяльності комунальних організацій є досить недосконалою. Загалом, незважаючи на законодавчі зміни, створити ефективний механізм створення і діяльності комунальних організацій та їх видів так і не вдалося. Чітко визначеного статусу комунальної організації немає, на наше переконання, в чинному законодавстві немає. Проте в досить значній мірі унормовано правовий статус комунального підприємства, хоча і в цій частині потрібно здійснювати заходи по вдосконаленню чинного законодавства. Тож убачаємо за необхідне внести відповідні зміни до ГК України, зокрема:

- доповнити ч.1 ст. 78 ГК України абзацом 2, виклавши його в такій редакції : «Утворення комунального підприємства здійснюється за рішенням сесії органу місцевого самоврядування, на якій приймається рішення про затвердження статуту комунального підприємства, про виділення коштів з метою формування статутного капіталу комунального підприємства та здійснення витрат, які пов'язані із створенням комунального підприємства».

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

2.1. Правовий статус органів управління комунальної організації

Згідно п. 30 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виключна компетенція щодо заснування, реорганізації чи ліквідації комунальних підприємств, установ та організацій належить органу місцевого самоврядування [12]. Водночас п. 2 ч. 2 ст. 52 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради надано повноваження координувати діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховувати звіти про роботу їх керівників.

Певні повноваження у процесі управління комунальним підприємством, установою або організацією надано сільському, селищному, міському голові як керівникові виконавчого органу. Так, згідно з п. 10 ч. 4 ст. 42 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» сільський, селищний, міський голова призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів [12].

Реалізуючи повноваження щодо управління комунальною власністю органи місцевого самоврядування приймає рішення як щодо розпорядження майном територіальної громади так і здійснює повноваження вищого органу управління щодо комунальних організацій.

Загальні положення щодо управління юридичною особою, різновидом якої є і комунальна організація, закріплені в ГК України та ЦК України. Господарський кодекс України визначає положення щодо органів управління комунальних організацій з урахуванням положень статей 91-92 ЦК України. Ст. 99 ЦК України може застосовуватися щодо комунальних організацій за аналогією закону.

Питання управління комунальним підприємством регулюється ст. 65 ГК України, згідно з якою управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу.

Власник, в даному випадку органі місцевого самоврядування, здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів. Слід зауважити, що орган самоврядування і комунальне підприємство, установа або організація у правовідносинах розглядаються не як рівноправні, адже одна зі сторін виконує публічно-владні управлінські функції та може вказувати або забороняти іншому учаснику правовідносин певну поведінку, давати дозвіл на передбачену законом діяльність тощо [22].

Для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) безпосередньо або через уповноважені органи чи наглядова рада такого підприємства (у разі її утворення) призначає (обирає) керівника підприємства, який є підзвітним власнику, його уповноваженому органу чи наглядовій раді.

Щодо посадових осіб комунальної організації або органів управління такого виду юридичної особи законодавець не визначає спеціальних вимог. Проте щодо комунального підприємства визначено, що керівник підприємства, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу та інших органів управління підприємства

відповідно до статуту є посадовими особами цього підприємства. Статутом комунального підприємства посадовими особами можуть бути визнані й інші особи.

У разі призначення керівника комунальної організації з ним укладається договір (контракт), в якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, умови звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін.

Так, управління підприємством очолює керівник комунального підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу [32, с. 96]. В. Мамонова та О. Ольшанський зауважують, що організаційна структура управління комунальними підприємствами, її функціональна змістовність не знайшли чіткого регламентування, тому є предметом наукової дискусії [45, с. 131].

Стаття 78 ГК України визначає, що органами управління комунального підприємства є :

- керівник підприємства, який призначається (обирається) органом, до сфери управління котрого належить підприємство, або наглядовою радою цього підприємства (у разі її утворення) і є підзвітним органу, який його призначив (обрав);
- наглядова рада підприємства (у разі її утворення), яка в межах компетенції, визначеної статутом комунального підприємства та законом, контролює і спрямовує діяльність керівника підприємства (виконавчого органу).

Відповідно до ст. 65 ГК України керівник, який призначається засновником, формує адміністрацію, від імені підприємства представляє інтереси цього підприємства, вирішує коло питань щодо його діяльності [3].

Наглядова рада є постійно діючим колегіальним контролюючим органом комунального підприємства, яка в межах своєї компетенції

контролює і спрямовує діяльність керівника підприємства. Її утворюють за рішенням органу, до сфери управління якого належить підприємство. Критерії, відповідно до яких утворення наглядової ради комунального підприємства є обов'язковим, а також порядок утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради та її комітетів, порядок призначення членів наглядової ради затверджуються рішенням відповідної місцевої ради [3].

Через призму правової площини для вирішення управлінських завдань, насамперед – із метою забезпечення належної дії механізму здійснення господарських зобов'язань, у ГК України зафіксовано право створювати наглядову раду в комунальних підприємствах. Водночас зберігаються загальні норми про управління підприємством через «уповноважений власником орган».

Згідно з ГК України, наглядова рада не є органом, який створюється на комунальному підприємстві в обов'язковому порядку (як це відбувається, наприклад, в акціонерних товариствах). Також позитивним є те, що законодавчо передбачено створення наглядових рад, які є не лише дорадчим і консультативним органом, а й виконують роль колегіального органу управління комунальним підприємством.

Відповідно до чинного законодавства, наглядова рада може наділена правом обирати керівника комунального підприємства. Тобто вже не голова органу місцевого самоврядування призначатиме його, а наглядова рада. В ідеалі, члени ради повинні виконувати незалежний контроль за підприємством, надавати рекомендації щодо покращення його роботи. Це має запобігти корупційним ризикам, зловживання службовим становищем керівництва підприємств.

Наглядова рада комунального підприємства це орган управління, який:

- обирає керівника комунального підприємства і контролює його діяльність;
- спрямовує діяльність керівника підприємства;

- приймає рішення про проведення зовнішнього незалежного аудиту;
- розглядає питання господарської заінтересованості;
- вирішує інші питання, які визначила місцева рада.

Водночас наглядова рада контролює діяльність керівника і спрямовує її, приймає рішення про проведення зовнішнього незалежного аудиту, розглядає питання господарської заінтересованості та вирішує інші питання, які визначила місцева рада. Тобто конкретно те, чим буде займатися наглядова рада, визначає саме місцева рада [33, с. 65].

Наприклад, відповідно до ст. 78-1 ГК України наглядова рада або орган, до сфери управління якого належить комунальне унітарне підприємство, з метою проведення оцінки господарського зобов'язання, щодо вчинення якого є заінтересованість, на відповідність його умов звичайним ринковим умовам може залучити суб'єкта оціночної діяльності.

Це підтверджує й Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності» [14].

Керівник комунальної організації, з одного боку, представляє інтереси громади і виконує функції роботодавця, а з іншого – сам є найманим працівником. Подвійність статусу керівника зобов'язує його відстоювати інтереси як колективу, так і громади, які, на жаль, не завжди збігаються. Наділення керівника комунальної організації повноваженнями щодо організації господарської або іншої статутної діяльності породжує його особливу правосуб'єктність, в тому числі деліктоздатність, яка тягне за собою розширення кола підстав для виникнення дисциплінарної і матеріальної відповідальності. Для того, аби організувати виробництво та процес управління комунальною організацією, необхідно мати відповідні правові засоби, які б забезпечували діяльність керівника підприємства з управління трудовим процесом [57, с. 44].

Правовий статус комунального підприємства, установи або організації та органів його управління розкриває становище підприємства у

правовідносинах із органом місцевого самоврядування. Управління підприємством очолює керівник комунального підприємства, установи або організації, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу. Наглядову раду, у разі її утворення, формують за рішенням органу, до сфери управління якого належить комунальна організація.

Водночас наглядова рада контролює діяльність виконавчого органу комунального підприємства, установи або організації (в разі її створення) та спрямовує її, приймає рішення про проведення зовнішнього незалежного аудиту, розглядає питання господарської заінтересованості й вирішує інші питання, які визначила місцева рада. Тобто конкретно те, чим буде займатися наглядова рада даного виду юридичної особи, визначає саме місцева рада як органі місцевого самоврядування.

2.2. Права та обов'язки комунальної організації в процесі провадження господарської діяльності

Комунальна організація є самостійним учасником господарських відносин, оскільки наділена всіма правами юридичної особи, має всі ознаки юридичної особи та є суб'єктом господарських відносин. Для виконання своєї статутної діяльності комунальна організація має печатку, рахунки в установах банку, органах Державної казначейської служби України та інші рахунки в будь-яких фінансово-кредитних організаціях згідно чинного законодавства.

Аналіз господарської та іншої діяльності (освітньої діяльності, соціальної роботи) комунальних організацій є основою прийняття рішень на місцевому рівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання та органів місцевого самоврядування, які здійснюють владно-розпорядчі повноваження. Жоден організаційний, технічний і технологічний захід не має здійснюватися

до тих пір, поки не обґрунтовано органом місцевого самоврядування, іншим уповноваженим суб'єктом його економічну або соціальну доцільність.

Особливості управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки визначені в ст. 24 ГК України [3]. Управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління.

Правовий статус окремого суб'єкта господарювання у комунальному секторі економіки визначається уповноваженими органами управління відповідно до вимог ГК України та інших нормативно-правових актів. Відносини органів управління між зазначеними суб'єктами у випадках, передбачених законом, можуть здійснюватися на договірних засадах [36, с. 58].

Особливості господарської діяльності комунальних унітарних підприємств визначаються відповідно до вимог, встановлених ГК України (п. 10 ст. 78) щодо діяльності державних комерційних або казенних підприємств, а також інших вимог, передбачених законом. У ст. 78-1 визначено специфіку реалізації господарського зобов'язання комунального унітарного підприємства, щодо вчинення якого є заінтересованість, а також визначений перелік осіб, заінтересованих у вчиненні господарського зобов'язання.

У науково-правовому дискурсі переважає думка, що закріплене в ГК України визначення господарської діяльності є найповнішим та містить детальнішу характеристику господарської діяльності, ніж поняття, які закріплені в інших нормативно-правових актах. Проте, на переконання дослідників В. Гайворонського і В. Жушмана, до цього слід додати, що господарювання означає здійснення економічно значущої діяльності, метою

якої є здобуття господарської вигоди, тобто не тільки одержання прибутку, але й задоволення суспільних потреб [35, с. 16].

Саме задоволення суспільних потреб є метою виготовлення продукції у виробничій системі з використанням природних ресурсів. Саме потреби є рушійною силою розвитку виробництва, збереження і відтворення природних ресурсів [34, с. 3].

Водночас комунальна організація є й учасником внутрішньогосподарських відносин – ще одного виду господарських відносин. У цілому, господарські відносини набагато складніші, ніж здається на перший погляд, вони є єдиною системою, котра забезпечує взаємодію і взаємозв'язок організаційно-господарських, виробничо-господарських і внутрішньогосподарських відносин для досягнення синергетичного економіко-правового ефекту [37, с. 19–20].

Юридичним змістом внутрішньогосподарських відносин, у випадку, коли їх учасником виступає комунальна організація, є права й обов'язки самої організації як учасника цього виду відносин, так і його структурних підрозділів. Внутрішньогосподарські правовідносини виступають правовою формою внутрішньогосподарських відносин у процесі організації діяльності структурних підрозділів комунальної організації, а в результаті і юридичної особи даного виду.

Суб'єктами внутрішньогосподарських відносин комунального сектору економіки є суб'єкт господарювання (насамперед – комунальне підприємство, установа або організація) та його внутрішні підрозділи – цехи, склади, заводи, лабораторії тощо [63, с. 38].

Комунальна організація при організації своєї статутної діяльності повинно:

- затвердити структуру виробництва або іншої діяльності, в тому числі некомерційного спрямування), органів управління, схеми взаємозв'язків між підрозділами;

- визначити і затвердити, у визначеному порядку, права й обов'язки структурних підрозділів і службових осіб комунальної організації;

- укомплектувати комунальну організацію необхідним кадровим складом співробітників.

Комунальна організація як різновид юридичної особи визначає свою організаційну структуру самостійно, встановлює чисельність працівників і штатний розпис. При цьому організаційна структура комунальної організації повинна відповідати наступним вимогам:

- адекватність (відповідність організаційної структури параметрам керованої господарської або соціальної системи);

- адаптивність (здатність організаційної структури пристосовуватися до змін, які відбуваються у ринкових умовах);

- гнучкість, динамізм (здатність чітко реагувати на зміну попиту, вдосконалення технології виробництва, запровадження інновацій);

- оптимальність (встановлення достатнього і збалансованого рівня внутрішньогосподарських відносин);

- спеціалізація (функціональна замкнутість структурних підрозділів підприємства, обмеження та конкуренція сфери діяльності кожної його керуючої ланки;

- економічність (відповідність витрат на утримання органів апарата управління фінансовим можливостям організації);

- оперативність (недопущення безповоротних змін у керованій системі за час прийняття рішення);

- простота (легкість для розуміння і пристосування до цієї форми управління та участі в реалізації мети організації) [54, с. 96].

Права та обов'язки комунальної організації повинні відповідати меті й завданням такої юридичної особи. Ця вимога обов'язково відображається в його статуті, адже у випадку судових позовів, вона перевіряється щонайперше [23]. Спеціальна правосуб'єктність передбачена нормами ГК України. Правосуб'єктність підприємства виникає лише з моменту легалізації

(тобто державної реєстрації, отримання ліцензій, різних дозволів тощо) суб'єкта господарювання і призначення (обрання) директора (виконавчого органа) [62, с. 64].

Господарські права та обов'язки комунальної організації поділяють на два види:

- якими воно наділяється відповідно до законодавства;
- які прямо законом не передбачені [62, с. 65].

Отже, вбачається, що комунальна організація (підприємство або установа) наділяється правами та обов'язками, які випливають із законів України, актів органу місцевого самоврядування та статуту, який затверджується органом місцевого самоврядування, а також прав та обов'язків, які набуває комунальна організація в процесі своєї основної, в тому числі господарської, діяльності в розрізі виконання положень визначених статутом.

Право господарського відання й оперативного управління є похідними від права власності, зміст яких полягає в обмежені правомочностей комунальної організації щодо використання і розпорядження закріпленим за такою юридичною особою комунальним майном. Комунальна організація здійснює правомочності щодо комунального майна тільки в порядку виконання відповідних рішень власника цього комунального майна.

Згідно з Законом України «Про публічні закупівлі», комунальні підприємства та установ є замовниками, тобто мають оголошувати і проводити тендерні закупівлі. А отже, одразу ж і зобов'язуються за зазначеним вище Законом оприлюднювати річні плани закупівель та зміни до них на власних веб-сайтах протягом 5 робочих днів з моменту їх затвердження (якщо такий сайт відсутній, то на сайті органу місцевого самоврядування).

Звіт про результати проведення закупівлі автоматично формується електронною системою закупівель та оприлюднюється протягом одного дня після оприлюднення замовником договору про закупівлю в електронній

системі закупівель або відміни тендеру/спрощеної закупівлі, або визнання тендеру таким, що не відбувся [17].

В цілому, комунальні організації мають звітувати про свою діяльність. Наприклад, комунальне підприємство відповідно до ч. 8 ст. 78 ГК України зобов'язано оприлюднювати відомості про договори, учасником яких є комунальне унітарне підприємство та інформація про які підлягає оприлюдненню відповідно до Закону України «Про відкритість використання публічних коштів».

Важливою ознакою комунальної організації є те, що така комунальна організація не несе відповідальності за зобов'язання власника в особі органу місцевого самоврядування. Також до характерних особливостей, які визначені нормативною базою України, є оприлюднення результатів фінансової діяльності комунальної організації для дотримання принципів прозорості та гласності, що грають велику роль в антикорупційній політиці держави.

Зокрема щодо комунального підприємства оприлюднюється не тільки фінансова звітність з висновком аудитора, а й інформація про цілі, відомості про договори, річні рішення, інформація про операції та зобов'язання, принципи про формування та розмір винагороди керівника та членів наглядової ради комунального підприємства. Відповідальність за дотриманням вчасного оприлюднення та достовірності цієї інформації несе керівник комунального підприємства.

Фінансова звітність комунальної організації не становить комерційної таємниці, конференційної інформації, тож не може відноситись до інформації з обмеженим доступом, тож вона може бути викладена на веб-сайті комунальної організації або органу місцевого самоврядування.

Комунальні організації діють на засадах підзвітності та підконтрольності, зокрема – й в договірних відносинах. Участь комунальних юридичних осіб публічного права, які не наділені публічно-владними повноваженнями, в договірних відносинах регулюється положеннями

цивільного законодавства, які регулюють участь юридичних осіб приватного права у відповідних правовідносинах.

Таким чином, права та обов'язки комунальної організації відповідають меті й завданням її функціонування, що передбачено в статуті комунального підприємства або комунальної установи. Комунальна організація при цьому має забезпечувати публічні інтереси, життєво важливі потреби територіальної громади. Для цього воно наділяється правами та обов'язками, які випливають із законів України, актів органу місцевого самоврядування та статуту, який затверджується органом місцевого самоврядування, а також прав та обов'язків, які набуває комунальна організація в процесі провадження своєї діяльності в розрізі виконання положень визначених статутом.

Окрім того, комунальна організація як юридична особа публічного права оприлюднює фінансову звітність в обсязі визначеному чинним законодавством, зокрема інформацію про цілі, відомості про договори, річні рішення, інформацію про операції та зобов'язання, принципи про формування та розмір винагороди керівника та інших посадових осіб організації. Тобто діяльність комунального підприємства або установи є прозорою, що дозволяє жителям певної територіальної громади оцінювати діяльність органів місцевого самоврядування та відповідно комунальних організацій.

2.3. Особливості припинення комунальної організації як учасника господарських відносин

Комунальні організації забезпечують громади різними видами послуг – це й благоустрій, і житлово-комунальні послуги (водопостачання та водовідведення, теплопостачання, вивезення сміття, ритуальні послуги) тощо. При цьому у процесі провадження своєї статутної діяльності вони можуть отримувати передбачуваний прибуток з різних джерел або ні.

Так склалося, що значна частина комунальних підприємств або установ, а особливо в сільських об'єднаних територіальних громадах, є збитковими і не можуть похвалитися позитивною фінансовою рентабельністю та спроможністю, а утримуються за рахунок коштів платників податків.. У таких громадах такі комунальні організації є дотаційними і стають фінансовим «тягарем» для місцевого бюджету.

На практиці спостерігається і проблема з персоналом, а саме відсутність кваліфікованих кадрів, зокрема й на посаду керівника комунальної організації. Особливої уваги заслуговує питання добросовісного розрахунку за спожиті комунальні послуги споживачами комунальних послуг (населенням, організаціями та підприємствами об'єднаних територіальних громад), особливо у сфері водопостачання/водовідведення та вивезення сміття.

Тому крім власне створення комунальних організацій на порядку денному органів місцевого самоврядування може стояти питання про їх припинення.

Загальні положення щодо припинення юридичних осіб, в тому числі і комунальних підприємств або установ визначаються положеннями ЦК України та ГК України. За загальним правилом припинення комунальної організації можливо шляхом реорганізації та ліквідації.

Припинення існування комунальної організації шляхом внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань вважається ліквідацією юридичної особи.

Ліквідація є однією з форм припинення діяльності суб'єкта господарювання (юридичної особи). Аналіз положень статей 104-112 ЦК України дозволяє визначити сутність припинення юридичної особи як регламентовану законом процедуру, результатом якої є припинення юридичної особи як суб'єкта права .

Процедура припинення юридичної особи, так і комунальної організації зокрема, регулюється багатьма нормативно-правовими актами, зокрема ЦК України та ГК України, Кодексом України з процедур банкрутства [5], законами України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [11] тощо.

Відповідно до ст. 104 ЦК України і ст. 59 ГК України, юридична особа припиняє своє існування шляхом ліквідації чи реорганізації. Так, при ліквідації діяльність припиняється без правонаступництва, тобто без переходу прав та зобов'язань юридичної особи, яка ліквідується, до інших осіб. Отже, при ліквідації юридичної особи її права та обов'язки припиняються.

Реорганізація підприємства відрізняється від ліквідації тим, що під час її здійснення майно, а також права та зобов'язання, передаються іншому суб'єкту господарювання, який став правонаступником. Отже, при реорганізації юридичної особи її права та обов'язки переходять до іншої особи. Реорганізація може здійснюватися у вигляді: злиття, приєднання, поділу та перетворення.

Підстави ліквідації регламентуються виключно законодавством і можуть впливати із фактичних об'єктивних складових або із суб'єктивного наміру учасників суб'єкта права – юридичну особу припинити свою діяльність [34, с. 276].

Наприклад, І. Труш виокремлює наступні юридичні підстави добровільного припинення комунального підприємства шляхом ліквідації:

- ліквідація районних рад у місті із районним поділом на підставі відповідного рішення місцевої ради;
- невиконання підприємства покладених на нього завдань, передбачених програмами соціально-економічного розвитку відповідної адміністративної території;

- систематична збитковість комерційного комунального унітарного підприємства, комунального акціонерного товариства, комунального товариства з обмеженою відповідальністю;
- зміна правового режиму майна комунального підприємства;
- використання комунальним підприємством закріпленого за ним майна не за цільовим призначенням;
- перепрофілювання підприємства;
- великий дефіцит місцевого бюджету, який не дає змоги утримувати некомерційні комунальні унітарні підприємства;
- знищення майна, на базі якого утворено комунальне підприємство;
- досягнення мети, відповідно до якої утворено комунальне підприємство;
- закінчення строку, на який створено підприємство;
- наявність заборгованості за заробітною платнею через відсутність ліквідаційної маси [64, с. 71–72].

Водночас комунальна організація може бути примусово припинена відповідно до судового рішення. Примірний перелік юридичних підстав примусового припинення суб'єкта господарювання наведений у ч. 2 ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [11]. Але маємо вказати, що судова практика щодо вичерпаності переліку підстав, передбачених п. 2 ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», не є однозначною.

Так, ухвалою Вищого господарського суду України від 12.12.2017 р. № 71001223 [24] зазначено, що вирішуючи питання про можливість введення процедури санації та процедури ліквідації юридичної особи – боржника, суди помилково приймають рішення про введення зазначених процедур, без дослідження належним чином правового статусу боржника. До нововиявлених обставин у такому випадку відносяться матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти,

які мають значення для правильного вирішення спору або розгляду справи про банкрутство.

Розглянемо детальніше процедуру ліквідації комунальної організації. При цьому, маємо зазначити, що спеціальних положень щодо припинення комунальних організацій або окремих видів комунальних організацій законодавством не передбачено, в даному випадку застосовуються загальні норми щодо припинення юридичних осіб. Отже, ліквідаційна процедура щодо комунальної організації передбачає кілька основних етапів.

Перший – прийняття рішення про ліквідацію. Далі слід повідомити орган, котрий здійснює державну реєстрацію (державного реєстратора, нотаріуса), про початок процедури ліквідації комунального підприємства або комунальної установи.

Другий етап – призначення ліквідаційної комісії, яка формується суб'єктом, який прийняв рішення про припинення та оприлюднення інформації про ліквідацію. Від дати прийняття рішення про припинення комунальної організації права щодо управління такою організацією переходять до ліквідаційної комісії. Ліквідаційна комісія з проведення ліквідації комунальної організації в своїй діяльності керується Конституцією України, ЦК України, ГК України, іншими законодавчими актами. Роботу ліквідаційної комісії організовує її голова згідно із планом роботи, складеним із погодженням із органом, який виніс рішення про припинення комунальної організації.

Повідомлення щодо припинення юридичної особи має відповідати вимогам Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [12]. При цьому важливого значення має інформаційна взаємодія між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань та інформаційними системами державних органів. У Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань містяться дані про перебування юридичної особи у

процесі припинення, у тому числі дані про рішення щодо припинення юридичної особи, відомості про комісію з припинення (ліквідатора, ліквідаційну комісію тощо) та про строк, визначений засновниками (учасниками) юридичної особи, судом або органом, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, для заявлення кредиторами своїх вимог; а також містяться дані про скасування рішення засновників (учасників) або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи.

Варто наголосити, що оголошення про припинення комунальної організації здійснюється з метою інформування кредиторів про терміни пред'явлення своїх вимог у разі наявності незакритих рахунків у ліквідованої організації. Вживаються всі заходи задля стягнення дебіторської заборгованості юридичної особи, яка ліквідується, про що письмово повідомляється кожен із боржників в установлені терміни. До завершення терміну пред'явлення вимог кредиторів ліквідаційна комісія (ліквідатор) закриває рахунки, відкриті у фінансових установах, крім рахунку, який використовується для розрахунків з кредиторами під час ліквідації юридичної особи.

Третій етап – інвентаризація. Цей захід стосується всього наявного майна комунального підприємства або комунальної установи, що припиняється, в тому числі майна філій та представництв, вживаються заходи щодо повернення майна, яке перебуває в третіх осіб. Проведення інвентаризації в разі ліквідації підприємства є неминучим та обов'язковим. Законодавчо передбачено, що ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує проведення незалежної оцінки майна комунального підприємства [55].

Для оцінки майна комісія може скористатися послугами суб'єкта оціночної діяльності, який здійснить незалежну оцінку відповідно до вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [14]. Водночас у випадку банкрутства, ліквідації комунального підприємства проведення оцінки майна є обов'язковим,

оскільки це прямо передбачено ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

Четвертий етап – подання ліквідаційної звітності контролюючим органам, яка складається ліквідаційною комісією (ліквідатором) після завершення розрахунків із кредиторами, забезпечується її затвердження учасниками юридичної особи, судом або органом, який ухвалив рішення про припинення юридичної особи.

Доречно зауважити, що законодавством передбачена адміністративна відповідальність за неповне або з порушенням установленого порядку проведення інвентаризації майна, порушення порядку проведення оцінки майна, складання ліквідаційного балансу (проміжного балансу), розподільчого балансу, передавального акта під час припинення юридичної особи.

Термін припинення, в тому числі ліквідації комунальної організації повинен становити не менше двох місяців від дня ухвалення рішення (ч. 5 ст. 105 Цивільного кодексу України) [6]. Порядок провадження справ про банкрутство передбачає реалізацію передбачених законом дій у інші строки.

У процедурі припинення наступним етапом є перевірки контролюючими органами. Внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про державну реєстрацію припинення юридичної особи є останнім етапом ліквідаційного процесу.

Ліцензії, документи дозвільного характеру та інші документи, а також печатки і штампи, які підлягають поверненню органам державної влади, органам місцевого самоврядування, повертаються їм ліквідаційною комісією (ліквідатором). До моменту затвердження ліквідаційного балансу ліквідаційна комісія (ліквідатор) складає та подає контролюючим органам звітність за останній звітний період [56].

Після завершення розрахунків з кредиторами ліквідаційна комісія (ліквідатор) складає ліквідаційний баланс, забезпечує його затвердження

учасниками юридичної особи, судом або органом, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, та забезпечує подання контролюючим органам.

Після здійснення всіх заходів ліквідаційного процесу комунальна організація позбавляється статусу юридичної особи. Робота ліквідаційної комісії закінчується після завершення процесу ліквідації комунального підприємства та отримання від державних органів повідомлення про припинення державної реєстрації підприємства з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Документація щодо роботи ліквідаційної комісії передається до органу місцевого самоврядування відповідно до встановленого порядку з діловодства для відповідного зберігання.

Працівникам комунальної організації, яка припинила свою діяльність, забезпечуються соціально-правові гарантії, передбачені законодавством України для працівників, які звільняються у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці.

ЦК України у ч. 2 ст. 104 передбачено, що юридична особа є такою, яка припинилася, з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про її припинення.

Тобто ліквідація комунальної організації як учасника господарських відносин є причиною настання конкретних наслідків – припинення існування конкретного суб'єкта права – комунальної організації. Тому логічно буде розглядати процес ліквідації комунального підприємства як конкретний юридичний факт, який передбачає настання цивільно-правових наслідків [70, с. 233].

За ст. 24 ГК України органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектора економіки, на підставах, у межах та порядку, визначених законом. Відповідальність за результати діяльності

суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки, реалізується у вигляді отримання негативних наслідків для майна, що перебуває в користуванні комунальних підприємств, установ, організацій.

Таке майно, залежно від його правового режиму, може бути відчужене без згоди відповідної ради, на нього може бути накладено арешт чи іншим способом обмежується його використання [48]. Зокрема відчужуватися без згоди органів місцевого самоврядування може майно, яке є власністю комунальної організації, а не закріплено за такою організацією на праві господарського відання або оперативного управління.

Іншим несприятливим наслідком може бути припинення діяльності суб'єкта комунальної форми власності, що виконував значущу для територіальної громади функцію, і, таким чином, рада повинна буде створювати інший суб'єкт, щоб заповнити виниклу «прогалину». А це спричиняє витрати та втрати матеріального й іншого характеру. Органи місцевого самоврядування повинні компенсувати видатки суб'єктів господарювання комунального сектора економіки, викликані виконанням рішень рад, їх органів, якщо вони не були забезпечені відповідними матеріальними та грошовими ресурсами.

Порядок проведення процедури відновлення платоспроможності боржника (комунального підприємства або іншої комунальної організації), банкрутства боржника визначається Кодексом України з процедур банкрутства [5]. Кодекс України з процедур банкрутства визначає, що банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури. Під час проведення ліквідаційної процедури відбувається продаж майна боржника – ліквідаційної маси.

Якщо для державних казенних підприємств законодавець встановив пряму вимогу, згідно з якою вони не є суб'єктами банкрутства, то для

встановлення такого же статусу для комунальних підприємств законодавець поклався на власний розсуд місцевої ради як органу місцевої влади, що представляє інтереси територіальної громади. Але при реалізації свого права на судовий імунітет щодо певної юридичної особи – об'єкта права комунальної власності, місцева рада завжди повинна діяти конкретно.

Таким чином, функціонування комунальної організації повністю підпорядковане інтересам територіальних громад. Комунальні організації, будучи самостійними суб'єктами господарювання, як і державні, обмежені у своїх господарських повноваженнях. Для припинення їх діяльності визначено алгоритм дій, які в свою чергу мають господарсько-правові наслідки.

Отже, комунальна організація припиняє свою діяльність в кілька основних етапів: приймається рішення про ліквідацію; призначається ліквідаційна комісія, подається оголошення про ліквідацію; проходить інвентаризація; подається ліквідаційна звітність контролюючим органам для перевірки. Після здійснення всіх заходів ліквідаційного процесу комунальна організація позбавляється статусу юридичної особи.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового статусу комунальної організації та на підставі викладеного у випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Чинне законодавство не закріплює поняття «комунальна організація». Комунальна організація як правова категорія має узагальнюючий характер та охоплює різні види організацій, що провадять діяльність з комерційною метою або без такої мети (некомерційна діяльність), які можуть створюватися органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку. Комунальні організації можуть створюватися в організаційно-правовій формі комунального підприємства, комунальної установи тощо. На рівні закону статус комунальної організації закріплений тільки щодо комунального підприємства.

Комунальна організація є статутним суб'єктом господарювання унітарного типу, що функціонує на базі відокремленої частини комунального майна, яке закріплюється за ним на праві господарського відання або оперативного управління, який створюється та контролюється органом місцевого самоврядування, безпосередньо здійснює господарську або іншу діяльність та володіє відповідним обсягом спеціальної правосуб'єктності. До основних ознак комунальної організації слід віднести: є учасником господарських відносин; створено у відповідній організаційно-правовій формі; безпосередньо здійснює господарську діяльність; наділено господарською компетенцією; має відокремлене майно; несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах закріпленого за ним майна (крім випадків, передбачених законодавством); має власне найменування.

2. Комунальне підприємство як різновид комунальної організації – підприємство, що діє на основі комунальної власності однієї територіальної громади (унітарне комунальне підприємство) або власності кількох територіальних громад (корпоративне комунальне підприємство) та

переважно виконує хоча б один із видів робіт, які забезпечують соціальний ефект для жителів територіальної громади або кількох територіальних громад, в тому числі виробництво, ремонт, транспортування, збереження продукції в інтересах територіальної громади чи надає послуги для досягнення визначених соціальних цілей або отримання прибутку.

3. При управлінні майном територіальної громади, зокрема в разі прийняття рішення про заснування комунальної організації уповноваженим суб'єктом його створення здійснюється в декілька етапів: 1) визначення потреб та доцільності щодо створення суб'єкта господарювання; 2) розробка проекту статуту; 3) підготовка документів; 4) отримання висновку профільної постійної комісії щодо предмету розгляду; 5) розгляд питання про створення комунальної організації на пленарному засіданні ради (сесія ради); 6) державна реєстрація суб'єкта господарювання; 7) призначення керівника. Особливістю створення комунальної організації є те, що воно може створюватись як комерційна, як некомерційна організація.

Правовий режим майна комунальної організації полягає в праві господарського відання чи праві оперативного управління. Земельні ділянки при цьому надаються комунальним підприємствам із земель комунальної власності на праві постійного землекористування. Розміщення майна комунальної організації здійснюється як шляхом внутрішнього розподілу (наприклад, між структурними підрозділами) та використання, так і різними цивільно-правовими методами (укладення цивільно-правових договорів за попереднього погодження органу місцевого самоврядування).

4. Правовий статус комунальної організації унормовуються виходячи із загальних положень ГК України та ЦК України щодо юридичних осіб, законодавчих вимог щодо діяльності суб'єктів господарювання комунального сектору економіки. Правовим статусом комунальної організації є встановлене нормативно-правовими актами його місце в комунальному секторі економіки, правові можливості здійснювати господарські й інші функції щодо забезпечення економічних, соціальних,

культурних та інших інтересів членів територіальної громади, задля чіїх інтересів і потреб його було створено. Правовий статус комунальної організації та органів управління такої юридичної особи розкриває становище підприємства у правовідносинах із органом місцевого самоврядування.

5. Органами управління комунальної організації є керівник такої юридичної особи і наглядова рада (в разі її створення). Наділення керівника комунальної організації повноваженнями щодо організації виробничого процесу або іншої статутної діяльності породжує його особливу деліктоздатність, яка тягне за собою розширення кола підстав для виникнення дисциплінарної і матеріальної відповідальності. Управління комунальною організацією забезпечує її керівник, який призначається органом, до сфери управління якого входить комунальна організація, і є підзвітним цьому органу.

За призначення та контроль діяльності керівника комунальної організації відповідає наглядова рада – колегіальний орган. Відповідно до чинного законодавства, наглядова рада може наділена правом обирати керівника комунального підприємства. Тобто вже не голова органу місцевого самоврядування призначатиме його, а наглядова рада.

6. Права та обов'язки комунальної організації відповідають меті й завданням її функціонування, що передбачено в статуті комунального підприємства або комунальної установи. Комунальна організація при цьому має забезпечувати публічні інтереси, життєво важливі потреби територіальної громади. Для цього воно наділяється правами та обов'язками, які випливають із законів України, актів органу місцевого самоврядування та статуту, який затверджується органом місцевого самоврядування, а також прав та обов'язків, які набуває комунальна організація в процесі провадження своєї діяльності в розрізі виконання положень визначених статутом. Окрім того, комунальна організація як юридична особа публічного права оприлюднює фінансову звітність в обсязі визначеному чинним

законодавством, зокрема інформацію про цілі, відомості про договори, річні рішення, інформацію про операції та зобов'язання, принципи про формування та розмір винагороди керівника та інших посадових осіб організації.

7. Сутність реорганізації комунальної організації полягає в тому, що його права та обов'язки переходять до іншої юридичної особи, але таким суб'єктом має бути інша комунальна організація. Реорганізація комунальної організації може здійснюватися у вигляді: злиття, приєднання, поділу та перетворення, але вид реорганізації не впливає на правовий режим майна комунальної організації, оскільки власником майна залишається територіальна громада.

Із метою удосконалення чинного законодавства України з питань оптимізації правового статусу комунальних підприємств пропонується внести наступні **зміни** та **доповнення** до деяких законодавчих актів України:

- внести зміни до ч. 1 ст. 78 ГК України закріпивши поняття комунальне підприємство реченням першим у такій редакції :

«Комунальне підприємство – статутний суб'єкт господарювання, який діє на основі комунальної власності територіальної громади, володіє майном на праві господарського відання або оперативного управління, функціонує в інтересах територіальної громади, здійснює виробництво продукції, виконує роботи чи надає послуги для досягнення визначених статутом соціальних цілей або отримання прибутку»;

- доповнити ч. 1 ст. 78 КГ України абзацом 2 виклавши його в такій редакції :

«Утворення комунального підприємства здійснюється за рішенням сесії органу місцевого самоврядування, на якій приймається рішення про затвердження статуту комунального підприємства, про виділення коштів з метою формування статутного капіталу комунального підприємства та здійснення витрат, які пов'язані із створенням комунального підприємства».

Зазначені пропозиції удосконалять правове становище комунальних підприємств із метою забезпечення збалансованого врахування інтересів територіальних громад України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 18.09.2021).
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 №2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (дата звернення 12.09.2021).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
4. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.09.2021).
7. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності : Закон України від 06.09.2012 № 5245-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5245-17#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності : Закон

- України від 02.06.2016 № 1405-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-19>. (дата звернення 18.09.2021).
10. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 №755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
13. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.19 р. № 157-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
14. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2658-14>. (дата звернення 18.09.2021).
15. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : Закон України від 03.03.1998 № 147/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
16. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
17. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/922-19>. (дата звернення 18.09.2021).

18. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>. (дата звернення 18.09.2021).
19. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1998 р. № 1482. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-98-п> (дата звернення: 02.10.2021).
20. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text> (дата звернення 02.10.2021).
21. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 р. у справі № 5023/4388/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76381567>. (дата звернення 02.10.2021).
22. Постанова Верховного Суду від 26.02.2020 р. у справі № 1240/1981/18/. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88605331>. (дата звернення 02.10.2021).
23. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 18.05.2020 року у справі № 711/3288/17-ц. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/90111464?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05&_ga=2.261835853.1505811170.1617099172-2034545567.1617099172. (дата звернення 03.10.2021).
24. Ухвала Вищого господарського Суду України від 12.12.2017 року № 71001223. URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/71001223>. (дата звернення 01.10.2021).
25. Узагальнення судової практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про господарські товариства» у частині регулювання діяльності акціонерних товариств : Лист Судової

палати у господарських справах Верховного Суду України від 01.01.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0315700-04#Text>. (дата звернення 03.10.2021).

26. Бек Ю. Б., Богдан Й. Г., Дякович М. М. та ін. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. 2-ге вид., змін. і доп. / За ред. В.М. Коссака. Київ: «Істина», 2004. 976 с.
27. Борщ Г. А., Вакуленко В. М. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. К. : 2017. 107 с.
28. Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.
29. Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. / О. М. Вінник. 2-е вид., змін. та доповн. К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2018. 766 с.
30. Вінник О. М. Науково-практичний коментар Закону України «Про акціонерні товариства» / О. М. Вінник. К. : Юрінком Інтер, 2017. 312 с.
31. Вінник О. М., Шаповалова О. В. Господарське право в умовах цифровізації економіки: навчальний посібник. За заг. ред. Вінник О. М. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 295 с.
32. Галенко С. М. Управління комунальними підприємствами: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2011. № 7. С. 96–97.
33. Головчак Г. В. Передумови та критерії формування наглядових рад при комунальних підприємствах в Україні. *Wspolpraca europejska*. 2017. № 2 (21). С. 61–70.
34. Господарське право України : підручник : у 2 ч. / [Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. Ч. 1. 340 с.
35. Господарське право України : [підруч.] / за ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. Х. : Право, 2005. 382 с

36. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. 6-те вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
37. Зельдина Е. Р. Специальный режим хозяйствования : теоретические вопросы и направления модернизации. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. 326 с.
38. Комунальні підприємства, установи та організації. *Інститут масової інформації*. URL : <http://imi.org.ua/advice/komunalnipidpriemstva-ustanovi-ta-organizatsiji/>. (дата звернення 16.09.2021).
39. Кравчук О. О. Деякі питання господарського відання та оперативного управління майном державної власності. *Держава і право*. 2011. № 52. С. 232–238.
40. Кравчук О. О. Корпоративні права держави й територіальних громад, державні і комунальні підприємства як об'єкти управління державною та комунальною власністю. *Держава і право*. 2017. № 49. С. 206–212.
41. Літвінов Р. Комунальні підприємства : інформація, що підлягає обов'язковому оприлюдненню. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2019/may/issue-5/article-44415.html>. (дата звернення 09.09.2021).
42. Літошенко О. С. Правивий режим майна державних і комунальних підприємств. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. URL : http://lsej.org.ua/1_2020/25.pdf. (дата звернення 10.09.2021).
43. Любченко П. М. Суперечності в регулюванні правового статусу юридичних осіб комунальної форми власності. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: 2005. № 10. С. 42–52.
44. Макаревич О. В. Особливості ліквідації юридичної особи за рішенням її учасників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 71–75.
45. Мамонова В. В., Ольшанский О.В. Корпоративний підхід в управлінні комунальними підприємствами. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 3. С. 130–135.

46. Маркевич І. Поняття та ознаки комунальних юридичних осіб публічного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 1. С. 160–165.
47. Матвійчук Л. О. Концептуальні підходи до визначення сутності поняття «господарська діяльність підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12(2). С. 14–18.
48. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. За заг. ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. Видавництво Юрінком Інтер, 2019. 816 с.
49. Новохацька М. Ю. Юридичні аспекти припинення суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 37. С. 69–73.
50. Пацурківський Ю. П. Правовий статус колективних суб'єктів підприємницької діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць*. Вип. 55. Правознавство. Чернівці: «Рута», 2017. С. 44–48.
51. Петров Є. В. Окремі питання ліквідації юридичних осіб. *Юридичний вісник*. 2016. № 4. С. 109–115.
52. Підприємства комунальної форми власності. URL : http://pidruchniki.com/16330826/pravo/pidpriyemstva_komunalnoyi_formi_vlasnosti. (дата звернення 15.09.2021).
53. Повар П. О. Сучасні тенденції правового регулювання припинення суб'єктів організаційно-господарських повноважень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 3. С. 63–68.
54. Правові засади створення, діяльності та припинення юридичних осіб в Україні: навч. посібник / Ю. М. Юркевич, У. Б. Андрусів,

- О. Б. Верба-Сидор та ін.; за ред. Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 412 с.
55. Припинення діяльності підприємства : покрокова інструкція. / Uteka. URL : <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-prekrashhenie-deyatelnosti-predpriyatiya-poshagovaya-instrukciya>. (дата звернення 21.09.2021)
56. Реорганізація та ліквідація підприємства : податковий облік доходів і витрат. *Вісник. Офіційне видання Державної фіскальної служби України*. URL : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7915>. (дата звернення 27.09.2021).
57. Рубльов В. В. Особливості управління комунальними підприємствами у сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2017. № 2. С. 43–45. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/2_2017/12.pdf. (дата звернення 27.09.2021).
58. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст]: Колективна монографія [Безтелесна Л. І., Сазонець І. Л. та ін.] : За наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л. І. Рівне: Волин. обереги, 2016. 184 с.
59. Столяренко О. М. Особливості проведення інвентаризації в умовах неплатоспроможності підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 3. С. 475–477.
60. Суц О. П. Правове становище комунальних корпоративних підприємств / *Територіальна громада – суб'єкт права комунальної власності* : зб. тез наук. допов. і повідомл. наук.-практ. конф. вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів, 11 груд. 2020 р. : тези допов. Харків : Нац. акад.прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самовр., 2020. С. 10–14.
61. Толуб'як В. Підвищення ефективності підприємств комунальної власності у завданнях наповнення бюджетів місцевого самоврядування. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2019. № 1. С. 257–264.

62. Труш І. В. Господарська правосуб'єктність комунального підприємства. *Економіка та право*. 2011. № 3. С. 63–67.
63. Труш І. В. Комунальне підприємство як учасник внутрішньогосподарських відносин. *Економіка та право*. 2013. № 1. С. 38–42.
64. Труш І. В. Основні етапи припинення комунального підприємства шляхом ліквідації в добровільному порядку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 68–76.
65. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. URL : <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3011&i=7>. (дата звернення 12.09.2021).
66. Федченко Л. О. Комунальне підприємство : створення та управління. *Місьцеве самоврядування*. 2017. № 10. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/october/issue-10/article-31238.html>. (дата звернення 12.09.2021)
67. Цивільне право України : навч. посіб. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 468 с.
68. Цивільне право : підручник : у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
69. Цікало В. Види прав учасників господарських товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 50–54.
70. Швець О. В. Правова природа процедури ліквідації юридичної особи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. № 10–1(1). С. 233–236.
71. Юркевич Ю. М. Правовий статус комунальних унітарних підприємств за законодавством України. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2019. № 1. С. 55–59.